

Eskolako kanpo espazioaren eraldaketaren eragina Haur eta Lehen Hezkuntzako ikasleengan

*Impact of the transformation of the schoolyard
in early childhood and primary education students*

Haizea Egiarte Fernández, Asier Huegun Burgos*

Didaktika eta Eskola-Antolakuntza Saila, Hezkuntza, Filosofia eta Antropologia Fakultatea (UPV/EHU)

LABURPENA: Ikasleek 30 minutu inguru igarotzen dituzte jolastokian egunero, espazio hauek askatasunez jolasteko eta mugitzeko aukera ematen dute, baina jolasteko edozein lekuk balio duen arren, garrantzitsua da umeei egokিতutako eremuak eskaintzea. Jolastoki gehienek, diseinu tradizionala dute, asfaltoa da nagusi eta futbol eremuak erdigunea eta espazio gehiena bereganatzen du. Badira jolastokia aldatu duten ikastetxeak, baina ez da umeengan izan duen eragina ikertu. Lan honen helburua da Durangoko ikastola batean gauzatutako jolastokiaren eraldaketak ikasleen jarreraren, natura eta hezkidetzarekiko, izan duen eragina aztertzea. Metodologia kualitatiboa erabiliz, 7 elkarrizketa gauzatu dira irakasle eta gurasoekin. 81 ikasleei ere diseinu berriaren inguruan galdetu zaie. Emaitzek adierazten dute, hezkidetzan eta naturan oinarritutako aldaketak, haurren jarreraren, natura eta hezkidetzarekiko, eragina izan duela. Jolastokia aldatzeak eta futbola bazterreara eramateak ahalbidetu du neskek erdigunea hartzea. Natura espazio ez-determinatuak sortzeak, neska eta mutilen arteko nahasketa gehiago eta esploratzeko eta esperimentatzeko grina piztu du. Ondorioztatu da kanpo espazioen inguruan hausnartu behar dela, ikastetxeetan hezkidetzeta bermatzeko eta naturarekiko harremana sustatzeko.

GAKO-HITZAK: Haur Hezkuntza, Lehen Hezkuntza, jolastokia, hezkidetzeta, natura.

ABSTRACT: School pupils spend about 30 minutes a day in the courtyard. These allow children to play and move freely, but although any place is suitable for playing, it is important to offer areas adapted to children. Most playgrounds have the traditional design, predominates asphalt and the football pitch acquires the center and most of the space. There are schools that have changed the playground, but the impact it has had on its users has not been investigated. The objective of this research is to analyze the impact that the transformation of the school playground in a school in Durango has had on pupils' attitudes towards nature and coeducation. Through the qualitative methodology, 7 interviews have been conducted with teachers and parents. 81 Students have also been asked about the new design. The results indicate that the change in design based on coeducation and nature has influenced the attitude of boys and girls towards these areas. Changing playground and the relocation of the football pitch to a corner have allowed girls to occupy the centre of the schoolyard. In addition, the introduction of undetermined natural spaces has brought more mixing between boys and girls and awakened the students desire to explore and experiment. It has been concluded that there is a need to reflect about playgrounds in order to ensure coeducation in schools and to foster the relationship between pupils and nature.

KEYWORDS: Early Childhood Education, Primary Education, schoolyard, coeducation, nature.

* **Harremanetan jartzeko / Corresponding author:** Asier Huegun Burgos. Didaktika eta Eskola-Antolakuntza Saila, Hezkuntza, Filosofia eta Antropologia Fakultatea (UPV/EHU). Tolosa Hiribidea, 70 (20018 Donostia-Gipuzkoa). – asier.huegun@ehu.eus – <https://orcid.org/0000-0003-0703-0766>

Nola aipatu / How to cite: Egiarte Fernández, Haizea; Huegun Burgos, Asier (2022). «Eskolako kanpo espazioaren eraldaketaren eragina Haur eta Lehen Hezkuntzako ikasleengan». *Tantak*, 34(2), 57-92. (<https://doi.org/10.1387/tantak.23468>).

Jasotze-data: 2022/03/1; Onartze-data: 2023/03/31.

ISSN 0214-9753 - eISSN 2444-3581 / © 2022 UPV/EHU

Lan hau Creative Commons Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririkGabe 4.0 Nazioartekoa lizentzia baten mende dago

1. SARRERA

Zelan eragiten du kanpo espazioaren berregituraketak HH eta LHko ikasleen natura eta hezkidetzarekiko jarreran? Ikastetxeetako haurrek, gutxienez, 30 minutu inguru igarotzen dute eskoletako kanpo espazioetan egunero, bataz beste, 525 ordu ikasturte osoan zehar. Horregatik esan dezakegu eskoletako jolastokian haurrek igarotzen duten denbora garrantzi handia duela haien heziketan. Izan ere, eremu hauek espazio sinbolikoaz zein espazio fisikoaz gozatzeko aukera ematen die, beharrezkoak jolasaren garapenerako. Kontuan hartu behar da jolasak haurren garapen pertsonala zein besteezko elkarbizitza sustatzen duela (Marín, 2013). Hala ere, gure hurbileko herriko eskoletako patioei begiratzean, konturatuko gara asfaltoa dela nagusi eta futbol zelaiak jaun eta jabe.

Horrenbestez, ikerlan honen xedea, kanpo espazioan egindako aldaketek zer eragina duten ikasleen naturarekiko erlazioan eta hezkidetzarekiko jokaretan aztertzea da. Horretarako, Durangoko ikastola bateko kanpo espazioak izan duen eraldaketaren proiektua aztertu da: sorreraren abiapuntua eta zergatiak zein diren ikusi, proiektuak eraman duen prozesua ezagutu, izandako garapena aztertu, umeen parte hartzea identifikatu eta azkenik, eraldaketa honek hezkidetzarekiko eta naturarekiko, haurrengan izan duen eragina ikertu.

Gauzak horrela, ikastetxe honetako jolastokiak izan duen eraldaketa proiektua eta haren eragina; eredu garria izan daiteke haurren heziketa prozesuan parte hartzaileak diren pertsonentzat, heziketari dagokionez, kanpo espazioak haurren heziketa prozesuaren parte baitira; irakaskuntza desberdinak ematen dira bertan, haien diseinua eta baliabideak kontuan hartuz.

Laburbilduz, kanpo espazioek umeen bizitzan duten eraginaren inguruan hausnartu nahi da, horregatik, ikerketa honek hasieran planteatutako galderaren erantzuna bilatu nahi du.

2. MARKO TEORIKOA

2.1. Espazioaren didaktika

2.1.1. *Espazioaren definizioa*

Espazioa korrante desberdinetatik behatua izan da, eta honetan hezkuntza ez da kanpo gelditzen. Izan ere, hezkuntzaren korrante honetan garrantzitsua den ikuspegia espazioaren arkitektura da. Jaureguik (2009) hauxe dio «arkitekturaren helburua, espazioak funtzio jakin batzuetara egokitzeko antolatzea da» (p. 19).

Hezkuntzan oinarritutako eta hezkuntza helburuetarako sortutako arkitektura bi ikuspegitik azter daiteke Jiménezek (2017) argitzen duenaren arabera. Lehenengoa erabiltzaileen beharizan fisiko, psikologiko edo so-

zialak asetzeko beharrezko elementuak ematen dituen baliabide-bitartekaria eta bigarrena, berriz, hezkuntza-bitartekaria, gazte eta hezitzaileentzako proiektu eta ekintza erraztailea.

Bi hauek kontuan eduki beharreko ereduak dira, hala ere, hezkuntza-bitartekariak garrantzia berezia du. Hezkuntza-bitartekariak gure bizitza inguru fisiko eta sozialean eraikitzen dugula ulertzen du, inguru honetan ekintza desberdinak gauzatu daitezke eta arkitekturak hauek egitea ahalbidetzen du (Jiménez, 2017).

2.1.2. Hezkuntza espazioei buruzko ikerketak

Ikastetxe bat diseinatzerako orduan eta azpiegitura desberdinekin osatzerakoan, beharrezkoa da ikasleek azpiegiturei emango dieten erabileraz hausnartzea. Kontuan hartu behar dira haurren nahiak eta behar izanak eskolako espazio desberdinak diseinatzerako orduan, ikastetxeak hezi guneak baitira. Perkinsek (Amman, 2016) dioen moduan, ikastetxe bat proiektatzen duen arkitektoak ezin du soilik babeslekuari, planoei, adreiluei, harriari eta altzairuari buruz pentsatu. Eraikinaren etorkizuneko erabiltzaileengan pentsatu behar da, eraikinak zer lan egiten lagundu beharko lukeen.

Ammanen (2016) aburuz, espazioaren kalitatea eta ikaskuntza lotzen duten neurohezkuntzako ikerketek aditzera eman dezakete espazio arkitektonikoak, errealitate fisiko moduan, garapen iraunkorrerako hezkuntzan lagundu dezakeela.

Aipatu bezala, hezkuntza azter daiteke espazioak eta arkitekturak osatzen duten binomiotik abiatuz. Edwards, Gandini eta Formanen arabera (Burke eta Grosvernos, 2003) ikastetxeko azpiegitura desberdinek, Loris Malaguzzik izendatutako hirugarren irakasle edo hezitzailearen rola hartzen dute; lehenengoa irakasleek eta gurasoek, eta bigarrena ikaskideek.

Moscossok (2012) aipatzen duen moduan eskolako espazioa ikasleen ikaskuntza-egoerak garatzen diren esparru fisikoa da. Esparru fisiko horrek estimuluak ematen ditu ikaskuntza-prozesurako, eta hezkuntza-faktore boteretsu bihurtzen da.

Chiurazzik (2007) aipatzen du garrantzitsua dela eskolen diseinuaren inguruan aurretik hausnartzea. Izan ere batzuek uste dute arkitekturari erreparatzea ez dela beharrezkoa, horregatik eskolek kezka sortzen dute behin eraikita, behin gaizki eraikita. Bere eragina onartzen bada, kezka aldeztu aurretik sortu beharko litzateke.

2.2. Eskoletako kanpo espazioen bilakaera

2.2.1. Kanpo espazioaren definizioa eta garrantzia

Jolastokiak edo kanpo espazioak umeek libreki jolasteko eremuak dira. Esaterako, Bonalek (2014) dio jolastokia, umeek, muga batzuen barruan,

askatasunez jolasteko eta mugitzeko espazioa dela. Kanpo espazioetan, irakasleen eskuhartzeek gutxi baldintzatutako ikasleen arteko harreman interpersonalak garatzen dira.

Chavesek (2013) dio jolas-ordua umeei jolasteko eta klase formalez atsedean hartzeko tarte dela, eta, eskolan igarotzen duten gainerako denboran ez bezala, haurrek zer egin nahi duten eta norekin nahi duten aukeratzeko askatasuna dute (Jarrett, 2002).

Haurrek eskoletako kanpo espazioetan igarotzen duten denborak garrantzi handia du hauen heziketan. Izan ere, Marinek (2013) esan bezala jolastokiek aukera ematen digute jolasa garatzeko behar den denboraz, espazio fisikoaz eta sinbolikoaz gozatzeko. Horrez gain kontuan hartu behar da jolasteko erabiltzen den denbora baliabide paregabea dela, haurren garapena errazten duena eta eskola-ingurunean aliatu garrantzitsua bihurtzen dena (Marín, 2013).

Horrekin batera, Haurren Eskubideei Buruzko Hitzarmenak bere baitan hartzen du jolasa haurren eskubide moduan 31.artikuluari:

Artículo 31: Los Estados Partes reconocen el derecho del niño al descanso y el esparcimiento, al juego y a las actividades recreativas propias de su edad y a participar libremente en la vida cultural y en las artes. (UNICEF, 1989)

2.2.2. *Kanpo espazioen diseinua*

Edozein lekuk balio du jolasteko, baina garrantzitsua da umeei egokitutako eremuak eskaintzea. Hori ez ezik, ezinbestekoa da halako eremuetan umeen interesak bermatzea eta umeentzako eskaintzak egitea ere; izan ere, haurrak gustura sentitu behar dira eremu hauetan, horri esker gauzatuko delako jolas librea eta egokia (Meneses eta Monge, 2001).

Rangelek (2020) dioen bezala, halako espazioetan diseinurik ez izateak bere ahalmen sortzaile eta sentikorra hondatu du, eta bere konposizio fisikoa azalera lau zehatz batean utzi du, diseinuan eta dimentsioetan eskasa dena.

Freirek (2011) aipatzen duen moduan, normalean kanpo espazioak zementuzko eremuak dira, hutsak eta kirol azpiegitura minimoekin. Horrelako jolastokiek motrizitate monotonoa bakarrik ahalbidetzen dute eta ikaspen eskasa da emaitza (Tena, 2017). Eskolako kanpo espazio gehienek azpiegitura urriak dituzte, ez dira ez erosoak ez estimulagarriak, eta espazio naturaletatik urrun daude (Marín, 2013).

Azken hamarkadetan eskolako jolastokiak egiteko erabiltzen diren espazioak barruko patioak edo zementuzko eta lurrezko zabalgunek gardenak izan ohi dira, horietan, gehienez, futboleko, eskubaloiko edo saskibaloiko elementu desberdinak jarriz (Fernández *et al.*, 2009).

2.2.3. *Kanpo espazio egoki baten onurak*

Jolas-ordua, eta honekin batera jolastokia, birpentsatuz joan den hezkuntzako eremuetariko bat da, pedagogian txertatzeko aukera moduan ikusita (Pavía *et al.*, 1994), beti ere baldintza egokiekin. Eskoletako pedagogian kanpo espazioa edo jolastokia erabiltzeak zenbait abantaila ditu, hala nola, zenbait autorek eremu hauen onurak argitu dituzte.

Eskoletako kanpo espazioek identitatea eraikitzeak aukera ematen dute, espazio hauetan umeak haien errealitatearen partehartzaileak dira eta pertsona aktiboak bilakatzen dira (Jaramillo eta Dávila, 2012). Kanpo espazioetan ematen duten denbora gizarte harremanak sustatzeko baliagarria da, eta harreman horiek oso baliagarriak umeen hezkuntzarako (Chaparro eta Leguizamón, 2015).

García (2018) argitaratu zuen bezala, kalitatezko jolas-ordu batek umeen eskola-errendimendua hobetzen laguntzen du. Baina kalitatezko jolas-ordua gauzatzeko, ezin bestekoa da eskoletako kanpo espazioek azpiegiturak izatea, eta umeen interes eta beharretara egokituta egotea.

Aurrekoa ez ezik, haurrek kanpo espazioetan jolasten igarotzen dute atsedendaldi osoa, jolastoki egoki bat eskaintzeak hauek trebetasun psikomotorrak garatzea ere badakar (Gras eta Paredes, 2015).

Horrez gain, Gras eta Paredesen (2015) esanetan, kanpo espazioek haurren garapen integralean laguntzen dute, hala nola, mugimendua eta ariketa fisikoa ahalbidetzeaz gain, hizkuntza emozionala, kognitiboa eta sozialaren garapenean lagungarriak dira. Eskoletako jolastokiak, arestian aipatu den moduan, haurrak pertsona bilakatzeko prozesuan eremu garrantzitsuak dira, haietan hainbat garapen bizi egiten dituztelako.

2.3. **Kanpo espazioa eta hezkidetzak**

Aipatu bezala asfaltoa da nagusi gure inguruko eskola gehienetan, baina hori ez ezik, eskoletako kanpo espazioetan futbol eremua ere da errege (e.g., 2018). Horrek neskek jolastokiko izkinetan jolastea dakar (García, 2016). Diseinu tradizionalako eskolako kanpo espazioek futbol-zentrismoa dakarte, eta ondorioz mutilak erdigunean egotera eta neskak, berriz, bazterrean dauden jolastokiko eremuak erabiltzera bultzatzen ditu.

2.3.1. *Eskola mistoa eta hezkidetzak*

Eskola mistoak xx. mendearen hasieran sortu ziren, eta aurrerapen esanguratsua izan zen emakumeen hezkuntzari begira, nahiz eta hasieran haien presentzia ez zen hain nabarmena izan (Del Amo, 2009). Eskola mistoarekin batera, Bigarren Errepublikan hezkidetzak onartu zen, onartutzat jo ez ezik beharrezkoa izatea ere ezarri zen (Subirats, 1994).

Hala ere, eskola mistoa eta hezkidetza ez doaz beti eskutik. Neskek eta mutilek elkarrekin ikasteak ez du esan nahi hezkidetza gauzatzen denik. Eskola misto askoren eredu pedagogikoez oinarri androzentrikoa daukate. Subiratsek (1994) azaltzen duen moduan «jarduera publikoan nagusi diren kultura-premiak soilik kontuan hartuta eraiki da, eta gizonei eta emakumei askotariko arreta ematen die» (p. 72).

De Blasek, (Sánchez, 2019), argi utzi zuen Espainiako eskola mistoak ez duela hezkidetzan hezten. Gure inguruko eskola mistoek maskulinitatean jartzen dute begirada, eta genero estereotipo desberdinak ezartzen jarraitzen da bertan. Aipatzen duen bezala, gizartean gertatzen den moduan, eskoletan estereotipo hauek suntsitzeko grina jartzen ez bada neskek eta mutilek tratu desberdina jasoko dute.

Hezkidetzan oinarritutako eskola sortzeko bidean, Subiratsek (2009) ideia desberdinak batzen ditu. Horien artean, hauxe nabarmentzen da: neskek, baldintza berdinetan, mutilek eskura dituzten kultura, ezagutza, curriculum, jarduera, baliabide, jolas, kirol eta abarren mota guztietara sarbidea izan dezaten sustatzea.

2.3.2. *Kanpo espazioen funtzioa hezkidetzan*

Eskoletako jolastokietan, gizartean izaten diren estereotipoak erreproduzitzen dira. Umeak libreki jolasten dira, baina gizartean ikusten dutena islatzen da jolastokietan; arraroa da neskak futboleko ikustea, edo neskek eta mutilek kirol jarduerak batera gauzatzea (Martinez eta García, 1997).

Grugeonek (1995) azaltzen duen moduan, jolas-orduetan gertatzen denari erreparatuz ikus daiteke neskek eta mutilek jokabide desberdinak dituztela. Normalean, mutilak batera jolasten dira, alde batetik bestera korrikan, kirol guneetan... neskek, berriz, talde txikiak sortzen dituzte eta jolastokiko gune txikietan edo intimoetan batzen dira. Martinezek (Abal-des eta Argudo, 2008); aipatzen du, kanpo espazioa behatzeari esker antzeman daitekeela mutilek kanpo espazio gehiena hartu eta erdiguneko eremua bereganatzen dutela. Neskak, berriz, era inkontzientean periferiako eremuetan sakabanatzen dira. Hau da, nahiz eta eskolan hezkidetzaren alde egin, jolastokietan ez da gauza bera egiten.

Banaketa desorekatu hau inkontzienteki gertatzen den arren, ez da zoriz gauzatzen; honen azpian gizarteak bultatzen dituen estereotipo desberdinak daude, eta arestian aipatu den moduan, eskoletan eta batez ere jolastokietan; erreproduzitzen dira. Padullések aipatzen duen moduan eskolako kanpo espazioaren banaketa logika patriarkalaren zerbitzura dagoen arma pedagogiko garrantzitsua da. Neskek eta mutilek, konturatu gabe, beren lekua zein den ikasten dute (Palanques, 2019).

Haurrak jaiotzen diren unetik mutila edo neska izatearen bereizketa eraikitzen da, eta horrek estereotipo desberdinak ikastea dakar. Matinezek

dioen bezala (Abralde eta Argudo, 2008), mutiko bakoitzak berezko «kultura» dauka, etxean, eskolan eta lagunaren bitartez eraikitzen dena. Eskolako jolastokira irtetean mutikoek beren izaera edo kultura eramaten dute nagusitasun bat ezarriz, eta neskek onartzen dute gatazkarik ez dakarten egokitzapen-estrategiak garatu behar dituztela.

Umeez ikusten dutena imitatzen dute; beraz, mutilak futboleant aritzea eta neskek talde txikietan eta eremu baztertuetan aritzea ez da zoriz gertatzen. Mutilak pilotarekin (futboleant, saskibaloian...) jolasten duten gizonetikiko esposizio handiagoa dute, horrek entrenamendu zein partiduetan izaten dituzten jokabide bortitzak imitatzera bultzatzen ditu, gurasoek eta gainontzeko ezagunek guztiz onartzen dituztenak. Neskekin berdin gertatzen da, baina haien jolasak zaintzan eta etxeko kontuetan oinarritzen dira (Fagot eta Leinbach, 1989).

Arazoa ez da mutilek eskoletan futboleant aritzea, baizik eta futbola aukera bakarra izatea. Futbol zentrismoarekin apurtzeko eta kanpo espazio hezigarriagoak sustatzeko aukera desberdinak daude, eta horietako bat kanpo espazio naturalago bat sustatzea da. Izan ere Urrak, «Fundación Urra Infancia»ren fundatzaileak dio eremu naturalek haurren talde lana sustatzen dutela, eremu hauetan sortzen diren harremanak eta elkarrekin-tzak ez dira hain oldarkorrak eta bortitzak; izan ere, sortzen diren harremanak korporatiboagoak dira eta talde lana sustatzen dute (Ripa, 2017).

2.4. Kanpo espazioa eta natura

2.4.1. Naturarekiko harremana

Lehen, umeez kalean ematen zuten haien denbora libre gehiena eta kalean zeudela, naturarekin kontaktuan zeuden (Carmona, 2018). Gaur egungo natura falta ez da soilik etxean gertatzen; izan ere, ikastetxe gehienetan nabaritzen da. Gela barruan ematen duten denbora jakinda, eskolako kanpo espazioak aukera eman behar du haien jolasa, esplorazioa, elkarrekin-tza... asetzeko. Horregatik garrantzitsua da eremu hauek haien nahi eta beharretara egokitzea.

Eskoletako jolastokiek ahalbidetu behar dute umeez zentzu guztiak erabiltzea. Haurrek aukera eduki behar dute usaintzeko, ukitzeko, dastatzeko...; izan ere, leku egokia izan behar da honekin elkarrekin-tzan ari-zeko beldurrik gabe (Freire, 2016).

Hala ere, Freirek (2011) azaltzen duen moduan, eskoletako kanpo espazioak porlanezko zoladura tristeak izaten dira, huts-hutsak, kirol-azpiegitura txiki batekin, agian saskibaloiko saskiren bat edo futboleko ate bat; zortetarekin zuhaitzen bat dago, eta agian baita hareazko gunee bat ere.

Horregatik garrantzitsua da eskolatik naturarekiko harreman hau birsortzea, txikitatik naturarekiko interes hori oso handia baita. Australian egindako ikerketa bateko partaideen % 75ek dio ez dugula denbora aski ematen naturan (Visperas *et al.*, 2018).

Naturarekiko sortzen den lotura, gure bizitzan zehar eraikitzen dugu, jaiotzen garenetik hil arte, baina haurtzaroa etapa garrantzitsua da. Harlenek (1998) aipatzen duen moduan, haurtzaroan umeak inguruan duen munduari buruz ideia eta kontzeptu desberdinak sortzen ditu; haien artean asko naturaren ingurukoak dira.

Freirek (2011) dio, haurtzaroan umeek interes desberdinak dituztela, haien ingurua esploratzeko grina, mundu zibilizatua eta basatia elkartzen diren espazioak (basoak)... Haurrek ukituz, sentituz, probatuz... ulertzen dituzte gauzak, horregatik abstraktua errealitatea bihurtzeko natura espazio egokia da (Ripa, 2017). Montessori pedagogiaren arabera, aire zabalean jolasteak aukera ematen dio umeari eremu desberdin bat, naturala, ukitzeko eta arakatzeko. Montessorik dio (Andrés, 2017) haurrak behatzaileak direla jaiotzetik, natura inguru desberdinak behatzeko grina dute, baina ezinbestekoa da halako eremuak eskaintzea.

2.4.2. *Naturaren onurak*

Aipatu beharra dago, naturan esploratzen hezteak hainbat onura dituela haurren heziketa prozesuan eta bizitzan ezinbestekoak diren ezaugarriak lortzeko.

Freirek (2011) zioen moduan, aire zabaleko eremuetara erregularitasunez ateratzea, hala nola zelaietara, parkeetara edo lorategietara, portaera eta emaitza akademikoen hobekuntza ez ezik, irakasleen motibazioa eta irakaskuntza-prozesuaren kalitatea areagotzea ere badakar.

Bruchnerrek (e.g., 2017) argi utzi du haurrak gustura daudela natura eremuetan, espazio egokiak direlako haientzat eta plazerez ikasten dutelako toki horietan. Aire zabalean jolasteak eta ikasteak haurren garapen psikomotorra garatzen laguntzen du. Bruchnerrek (Ripa, 2017) dio naturak; psikomotrizitatea bultzatzeko estimulu indartsuenak ematen dizkiola garunari: zuhaitz batera igo, ibai batetik salto egin, lokatza moldatu...

Basoak edo mendiak haurren erritmoa errespetatzen duten inguruak dira; izan ere, «inguruneko barietate izugarri horrek aukera ugari eskaintzen dizkie haur talde batean dagoen aniztasun intra eta interindibidualari: ikasteko modu indibidualak, erritmo, interes eta indargune desberdinak. (Bruchner, 2012, p. 29).

Danimarkan, Aarhus unibertsitateak argitaratutako ikerketa batek egiaztatu zuen naturatik kanpo hezten diren haurretatik, % 55ek gaixotasun mental bat pairatzeko arriskua dutela. Ikerketa honen egileak, Kristine Engemannek, dio jaio diren unetik 10 urtera arte naturaz inguratuta bizi direnak nahasmen edo gaixotasun mentalak izateko arrisku gutxiago dutela (Bondo, 2019).

Louvek (2005) termino edo kontzeptu berri bat sortu zuen «natura-defizitagarriko nahasmendua». Egile horrek dio gaur egun haurrek naturarekin zegoen harreman zuzena galdu dutela, eta honek eragina izan duela hauen osasunean. Louvek (2005) aipatzen du, gaur egungo haurrek estresa, depre-

sioa, TDAH eta antsietatea izateko arriskuan daudela, eta natura eremuetan ez hezteak arrisku hau handitzen laguntzen duela.

3. METODOLOGIA

3.1. Iker objektua eta helburuak

Ikerketa honen iker objektua, hurrengo iker galderan oinarritzen da: Zelan eragiten du kanpo espazioaren berregituraketak HHko eta LHko ikasleen naturarekiko eta hezkidetzarekiko jarreran? Helburuei dagokienez, ikerketa honek honako helburu hauek ditu oinarri:

- *Helburu orokorra.* Kanpo espazioaren aldaketak HHko eta LHko umeen jarreran, naturarekiko eta hezkidetzarekiko, izan duen eragina aztertzea.
- *Helburu zehatzak:*
 - Kanpo espazioaren aldaketaren arrazoiak ezagutzeko.
 - Kanpo espazioaren aldaketek haurren naturarekiko jarreran duen eragina aztertzea.
 - Kanpo espazioaren aldaketek haurren hezkidetzarekiko jarreran duen eragina aztertzea.
 - Jolastokiaren eraldaketak gela barruan ekarri dituen aldaketak identifikatzeko.

3.2. Diseinua eta oinarri epistemologikoa

Ikerketa paradigma interpretatibotik abiatu da, honetan oinarritzen diren ikerketen helburua ulertzea delako (Martinez, 2011). Ikerketa metodologia kualitatiboan oinarritu da, azterketako subjektuen eta ikertzailearen artean dagoen funtsezko elkarrenergina dela eta (Ballestín eta Fábregues, 2018). Azken finean ikerketa kualitatiboa ikertzailearen eta parte-hartzailearen artean partekatzen den prozesua da (Cotán, 2016).

Ikerketa honetan kasu azterketa bat egin da kanpo espazioaren berregituraketa proiektu batean murgildu den Durangoko ikastola batean. Simonsen (2011) azaltzen duen bezala «kasu azterketaren helburu nagusia, berezitasuna eta bakartasuna ikertzea da» (p. 20).

Ikertu nahi diren alderdiak modu naturalean ezagutzeko, irakasle eta gurasoen bitartez kanpo espazioaren aldaketak ikastolako ikasleengan izan duen eragina aztertu da, hau da, ikasle horien testuinguru naturalean murgildu naiz. Izan ere, Bogdan eta Biklenek (1998) eta Cotánen (2016) aipatu bezala, ikerketa kualitatiboa naturalista da, ikerketa parte-hartzaileen testuinguruan oinarritzen baita.

3.3. Testuingurua

Ikerketa hau Durangoko itunpeko D ereduko ikastola bateko guraso, irakasle eta ikasleekin batera gauzatu da. Bertan, HHko 18, LHko 18 eta DBHko 12 gela daude. Dena den, ikerketa hau HH eta LHko ikasleengan oinarritu da, 0-12 urte bitarteko haurren.

Ikastola hainbat proiektutan murgilduta dago, baina azken urteetan bertan sortutako «Jolastokia amesten» proiektuan aritu dira. Proiektua kanpo espazioa eraldatzeko sortu zen duela 7 urte, hezkidetzeta, natura eta parte-hartzea oinarri hartuta. Jolastoki tradizionalen sortzen ziren genero desorekak, natura falta, rol desegokien irakaskuntza... kontuan hartuta, ikastolak guraso adituen talde bat sortu zuen, arkitekto, paisajista, ingeniari... eta ikasleen parte hartzean oinarrituz, eta kanpo espazioaren berantolaketa gauzatu zuen. Ikastolako jolastoki berria 2018ko martxoan ireki zen.

3.4. Partaideak

Partaideei dagokienez, hiru talde bereiz daitezke: irakasleak, gurasoak eta ikasleak. Izan ere, haiek izan dira egitasmo osoan zehar parte hartu dutenak, proiektuaren hiru zutabe nagusiak. Honako taula honetan, elkarrizketetan parte hartu duten partaide bakoitzaren ezaugarriak batzen dira:

1. taula
Partaideak

1. <i>Partaide</i> (E1)	Irakaslea	Zuzendari pedagogikoa eta DBHko etapa kidea
2. <i>Partaide</i> (E2)	Irakaslea	LH 3.zikloko kidea, jolastokiaren eraldaketa garaian LHko arduraduna
3. <i>Partaide</i> (E3)	Irakaslea	Hezkidetzako arduraduna eta LH 3.zikloko kidea
4. <i>Partaide</i> (E4)	Irakaslea	LHko arduraduna eta zuzendaritzako kidea
5. <i>Partaide</i> (E5)	Irakaslea	HHko arduraduna eta zuzendaritzako kidea
6. <i>Partaide</i> (E6)	Gurasoa	Arkitektoa
7. <i>Partaide</i> (E7)	Gurasoa	Ingeniaria

Ikasleei dagokienez, LH5eko 81 ikasleren (54 neska eta 27 mutil) iritzia ezagutu da. COVID-19a dela-eta ezin izan gara ikasleekin elkartu, beraz, LH5eko irakasleekin egindako elkarrizketak aprobetxatuz, beren ikasleekin betetzeko ikerketarako sortu den mapa bat eman zaie. Horrez gain, aipatu beharra dago, LH5eko tutoretako bat (E2) jolastokiaren eraldaketa garaian buru-belarri ibili zela proiektuan, beraz aproposa ikusi da elkarrizketa burutu ez ezik, bere ikasleak aukeratzea ere mapa hau betetzeko. Izan ere, proiektua burutu zutenean hainbat ikasleren iritzia batu zuten ariketa desberdinak gauzatu; horregatik ikasleen iritzia batzeko esperientzia ikusita, aproposa ikusi da bere laguntzarekin ikasleek mapa hau betetzea.

3.5. Datuak jasotzeko tresnak

Ikerketa kualitatiboaren barruan hainbat metodo aurkitzen ditugu, hala nola, elkarrizketa gidatua, parte-hartzaileen behaketa... (Ballesteros, 2015). Informazioa jasotzeko, elkarrizketa erdi-egituratuak gauzatu dira irakasle eta gurasoekin batera. Hori ez ezik, nahiz eta irakasle eta gurasoengandik ikasleei buruz informazioa jaso, ikasleen parte hartzea bermatzeko asmoz eta haien iritzia ezagutzeko, banaka gauzatzeko ariketa bat sortu da ere.

Aipatu beharra dago, lehenengo eta behin behaketan jarri zela begirada, haurrak kontestu natural honetan, hau da, jolastokian, behatzea. Baina, arestian aipatu bezala, COVID-19a dela-eta ikastetxeetako dinamika egokitu behar izan dira.

3.5.1. Elkarrizketak

Metodologia kualitatiboaren barruan, elkarrizketa teknika oso baliagarria da behar diren datuak biltzeko. Ikerketa honetan elkarrizketa erdi-egituratuak erabili dira. Elkarrizketa egituratuek baino malgutasun handiagoa dute; izan ere, nahiz eta galdera planifikatu batzuetatik abiatu, partaideei egokitzen zaie. Hau da, elkarrizketatuen erantzunen arabera egiten du aurrera elkarrizketak. Elkarrizketa erdi-egituratuen abantaila partaideei egokitzeko ematen duen aukera da (Díaz *et al.*, 2013).

Elkarrizketak telematikoki eta Ikastolan burutu dira. Iraupen desberdina izan dute, baina batzuetan beste elkarrizketek 30 minutu inguru iraun dute. Bestalde, irakasleekin egindako elkarrizketak banaka gauzatu dira, hau da ikertzailea eta elkarrizketatua. Gurasoena, berriz, batera gauzatu da, elkarrizketatutako bi gurasoak elkarrizketa berean elkarrizketatuz.

3.5.2. Ikasleen hautematea jasotzeko tresna: mapa

Ikerketak aurrera egin ahala, eta COVID-19ak sortu duen egoeraren eraginez ikasleen behaketa alde batera utzita, haien parte hartzea berma-

tzeko beste metodo bat bilatu da. Irakasle eta gurasoekin elkarrizketak egin ostean eta ikasleekin zuzenean egoteko aukeraren zailtasuna dela eta, elkarrizketatuak izan diren irakasleen bitartez, ikasleen iritzia jasotzea pentsatu da. Irakasleen laguntzarekin, ikasleek egun duten kanpo espazioaren inguruko mapa bat betetzeko aukera ikusi da.

Mapan, koloreen bitartez hiru eskaera hauek bete behar izan dituzte:

- Margotu kolore **BERDEAREKIN** gehien gustatzen zaizun eremua.
- Margotu kolore **URDINAREKIN** denbora gehien igarotzen duzun eremua.
- Margotu kolore **GORRIAREKIN** kenduko zenukeen eremua.

Horrez gain, nahi izanez gero haien generoa zehazteko eskatu zaie.

Hori ikasleen iritzia modu erraz, azkar eta emankor batean jasotzeko egin da. LH5eko irakasleei eskatu zaie haien ikasgelako hurrekin betetzeko; horregatik, irakasleen dinamikak eta ordutegiak asko ez apurtzeko, ikasleek azkar bete dezaketen eta datu kopuru handi samarra eskuratzeko aukera ematen duen mapa hau prestatu da 81 ikasleen erantzunak jasoz.

1. Margotu kolore **BERDEAREKIN** gehien gustatzen zaizun eremua
2. Margotu kolore **URDINAREKIN** denbora gehien igarotzen duzun eremua
3. Margotu kolore **GORRIAREKIN** kenduko zenukeen eremua

1. irudia
Ikasleek betetzeko mapa

3.6. **Datu analisia**

Elkarrizketak banan-banan transkribatu eta laburtu dira, bakoitzean jasotako datu garrantzitsuenak eskura edukitzeko. Ondoren, transkripzioaren matrizea sortu da.

Kategorizazioa gauzatzeko, jasotako eta laburtutako informazio guztia aztertu da, eta azterketa horretatik dimentsio nagusi batzuk eta azpikategoria desberdinak atera dira ikerketaren helburuari segituz. Hiru dira dimentsio nagusiak:

- *Prozesua*: Ikastetxeko jolastokiaren eraldaketaren proiektuak eduki duen prozesuari dagokio: sorreraren arazoak, oztopoak...
- *Eragina*: Ikastetxeko kanpo espazioak jasan dituen aldaketa fisiko zein estrukturalak eragin dituen aldaketei dagokie: aldaketak izan duen eragina fisikoki, umeen jarreran hezkidetzarekiko eta naturarekiko...
- *Etorkizuna*: Proiektuak etorkizunari begira izan ahalko dituen aldaketak batzen ditu: fisikoki, klaseak emateko dinamikan...

Dimentsio hauek elkarrizketan jasotako informazioaren arabera aukeratu dira. Ikerketaren helburuak eta elkarrizketen prozesua kontuan hartuta, elkarrizketa guztiek dimentsio hauetan oinarritu dira aurrera egiteko. Azpikategoriei dagokienez, proiektuak izan dituen oinarrietan zentratu dira, hau da, natura, hezkidetzaz, parte hartzea, aukera berriak, aldaketak...

Elkarrizketen transkripzioetatik lortutako informazioaren kategorizazio taula honetan zehazten da:

2. taula
Kategorizazioa

Prozesua	Sorrera	Hezkidetza
		Natura
		Kanpo espazio tradizionala
	Parte hartzea	Lanketa
		Proposamenak
	Erresistentzia	Zalantzak/Kezkak
		Kexak
		Oztopoak
	Aldaketa	Egunerokotasunean/ Arauak
		Fisikoki
Eragina	Kanpo espazioan	Hezkidetza
		Natura
		Jarrera
	Gela barruan / Akademikoki	Aukera berriak
		Aldaketak
	Orokorrean	
Etorkizuna	Jolastokian	Egunerokotasunean/ Arauak
		Fisikoki
		Akademikoki

Beste aldetik, ikasleek bete duten mapari dagokionez, bertan jasotako informazioa galderaka eta generoka sailkatu da.

Hiru taula sortu dira, lehenengo eta behin «Margotu kolore BERDEA-REKIN gehien gustatzen zaizun eremua»ren erantzuna sailkatu da. Ezkerreko aldean, galdera honen erantzunean batutako eremuak zehaztu dira, eta eskumaldean, berriz, eremu bakoitza ehuneko zenbatean aipatu den, generoka eta guztira.

3. taula
Gehien gustatzen zaien eremuaren emaitzek jarraituko duten eredia

	Generoa	Neskak	Mutilak	Guztira
Gehien gustatzen zaien eremua				
X Eremua				

Ondoren, «Margotu kolore URDINAREKIN denbora gehien igarotzen duzun eremua»ren erantzuna sailkatu da, dinamika berdinari jarraituz.

4. taula
Denbora gehien igarotzen duten eremuaren emaitzek jarraituko duten eredia

	Generoa	Neskak	Mutilak	Guztira
Denbora gehien igarotzen duten eremua				
X Eremua				

Azkenik, «Margotu kolore GORRIAREKIN kenduko zenukeen eremua»ren erantzuna sailkatu da, dinamika berdinari jarraituz.

5. taula
Kenduko luketen eremuaren emaitzek jarraituko duten eredia

	Generoa	Neskak	Mutilak	Guztira
Kenduko luketen eremua				
X Eremua				

4. EMAITZAK

Planteatutako ikerketa galdera (Zelan eragiten du kanpo espazioaren berregituraketak HH eta LHko ikasleen natura eta hezkidetzarekiko jarrairantz?) erantzuteko asmoz, lehenengo eta behin elkarrizketetan jasotako in-

formazioa aurkeztu da aipuen bitartez eta bakoitza kodigo batekin identifikatuz: E1, lehenengo elkarrizketuari erreferentzia eginez. Ondoren, ikasle-mapetatik ateratako emaitzak aurkeztu dira sortutako taulen bitartez. Jasotako informazioa aztertuta, emaitzak honako hauek dira.

4.1. Kanpo espazioaren aldaketak arrazoi pedagogikoetan oinarritzen dira

4.1.1. Jolastoki tradizionalarekin apurtzeko nahia

Jolastoki tradizionalak edo kiroletara bideratutako kanpo espazioak helduen ikuspegi batetik sortuta daude, umeez ez dute haien iritzia emateko aukerarik, eta jolastokiak erabiltzen diren moduetan ikus daiteke hori.

Ikastolak beti izan du kanpo espazio tradizional bat, kiroletan oinarrituta: futbol zelai handi bat erdigunean, saskibalo kantxak, futbito zelaia... Izan ere, gure inguruko ikastetxeetan ikusi ahal diren kanpo espazioen antza eduki du beti, zementuz beteta, futbol zentrismoan oinarrituta, natura eremurik ez... Honen inguruan kezkatuta zenbait irakaslek haien ezinegona adierazi eta aldaketa beharra ikusi zuten.

«Gure kanpo espazioan falta ebara kolorea, porlana ikusten zan, grisa...» (E3)

«Ikusten gendun geneukala betiko prototipoko jolastoki bat, futbito futbol zelai handi bat. Kiroletara zuzendute, kolore gitxikoa...» (E4)

«Jarduerak oso determinauek ziren eta emon ahal diren jardueren aberastasunetik ba gutxi batzuk bakarrik emoten dire patixuen.» (E6)

Irakasleek ekintza berdinak ikusten zituzten egunero, azken finean aukera askorik ematen ez zuen jolastokia eskaintzen zuelako ikastolak. Horrez gain, Haur Hezkuntzako umeei, eremu honek eskaintza eskasa ematen zien. HHko umeak esplorazio, esperimentazio... etapan aurkitzen dira, eta kanpo espazio tradizionaletan ez dago horretarako lekurik.

«Txikixek ez dekie lekurik jolasteko bakarrik.» (E4)

«Esperimentaziorako baino gehiago futbolera zuzendutako kanpo espazio bat.» (E4)

«HHko espazixue zelan birmoldatu, hezkuntza sisteman bertan zelan umiek beste esperientzi tipo batzuk eukin behar dabiezela naturakin lotura, bueno hortik hasi zan...» (E6)

4.1.2. *Hezkidetzan oinarritutako jolastoki baten bila*

Jolastoki tradizional bat edukitzeak beste hainbat arazo azaleratu ditu. Jolastokia kiroltan eta batez ere futboleko oinarrituta egoteak rolen heziketa ezkutu bat dakar, hezkidetzan alde batera utziz. Hori ez ezik, ekintza kirol zehatzetara bideratzen du ere; beraz gustukoa ez duten ume horiek, batez ere neskek, inoiz ez dute erdigunea hartzen. Hori ikusita, argi zuten aldaketa behar zela eta aukera desberdinak eskaintzen dituen jolastokia sortu.

Aukera askorik ematen ez duen jolastoki bat eskaintzerakoan, eta eskaintzen den hori kirol zehatz batzuetan oinarritzen bada, gizonen kirolak batez ere gizarteak agintzen duen bezala, gure ikasleen erdia edo gehiago alde batera uzten ditugu. Jolastokiak aukera anitzak eskaini behar dituela diote irakasle, guraso zein ikasleek, eta aukerak genero zehatz batean eta estereotipoetan oinarritzen ez diren eskaintzak izan behar dute.

Futbolak mutilak erdigunean egotea ekarri ez ezik, jarrera desegokiak bultzatzen ditu ere. Aipatu bezala umeek gizarteak babesten dituen rol eta jarreraren erreproduzitaileak dira, haien sozializazio prozesuan familiak eta eskolak ez ezik, komunikabideek presentzia eta parte hartze handia dute. Gure herrialdean futbolak garrantzi handia duela ezin da ukatu, eta askotan nahiz eta kirolak, hasiera batean, ez lukeen arazotsua izan behar, askotan futbol-partidetan egokiak ez diren rolak eta portaerak sustatzen dira. Beraz, kontuan edukita kanpo espazio tradizionaletan futbolak, saskibaloiak... ehuneko handi bat hartzen dutela, kontuan eduki behar da kirol hauek bultzatzen dituzten portaerak eta estereotipoek jolastokian ere presentzia izan dezaketela.

«Hor baeuen hezkidetzako gauza bat nahiko agerikoea dana, baina inork ez dotsena heldu, eta boterie eta gauza pilo bat inpliketan dauzenak, gizartien gertatzen diren gauzak patioan ikusten direz.» (E6)

«Azalera pilo bat hartzen, eta genera 2 futbol zelai... eta gero ganera sortzen dauz jarrera batzuk ez direzela guztiz egokixek ikastola baten-tzako.» (E7)

Irakasleak eta hezkidetzako kideak ohartu ziren jolastokiaren diseinuak banaketa desorekatu bat bultzatzen zuela. Desoreka identifikatzea ez zen zaila izan; izan ere, mapeo bat egin zuten eta bertan argi ikusten zen mutilak erdigunea hartzen zuten bitartean, neskek jolastokiko periferian edo izkinetan jolasten zutela.

«Danok batera in gendun behaketa bat [...] ikusten zan asko, bazterretan jotzen zutela neskak.» (E2)

«Neskak eskinetan normalean, mutilek, bueno hori igerten da pilo, leku askotan, begiak zabaltzea eta begiratzea baino ez zan, enseguida nabaritzen zan hori horrela zala.» (E4)

«Generoaren ikuspuntutik, argi ikusten zan ba mutilek hartzen zabiela espazioaren erdialdea eta neskek hortxe eskinatuetan.» (E3)

Prozesu horretan umeen iritzia edo esperientzia kontuan hartu zen, umeei galdetuz nondik ibiltzen ziren, azterketa zehatzago bat izateko. Horrez gain, aipatu beharra dago, gurasoek ere haien seme-alaben komentarioak entzun zituztela, egunero bizitzen zen desoreka edo banaketa ez-bidezkoa.

«Guk in ginun ikastolako plano baten gainean, ikasleei marrazteko eskatu ginun, ia nondik ibiltzen ziren eta beste alde batetik non ez. Hor argi ikusten zan, mutilak, danak zoruan, eta neskek, danak eskinetan. Orduan, argi zegoen, nesken jolasak zirenak edo futbola ez ziren gauzak geratzen zirela baztertuta eta gauza sekundario/minoritario moduan edo baldintza juizioko gauza bat moduan. Mutilak ziran espazio gehiena hartzen zabielenak.» (E1)

«Nik nire alabagatik nekizen, ze alaba bi dekodaz, eta beste guraso batzuekin ere konpartitzen gendun hori, ta esaten gendun, tipiko balonazue eta tipiko espazioan okupaziño...» (E6)

Ekintza edo jarrera hauek, nahiz eta inkontzienteki gertatu ez dira zoriz gertatzen. Azken finean, umeak gizartearen isla dira, baina eskolaren esku dago halako jarrerak moztea.

«Bertako ikastolako hezkidetzako parte-hartzaileek planteetan dabela jolas orduen erabilpenien desorekak emoten direla, eta orduen hor beste zerbait emon beharko litzatekeela ba hori ekiditzeko.» (E5)

4.1.3. *Natura falta kanpo espazioan*

Irakasleek naturaren beharra ikusten zuten. Esperientziak haurren eta naturaren arteko harremana ulertzeko gaitasuna eman die, binomio horren beharra identifikatzeko begirada.

«Urtietako begiradak emoten dotsu be umiek zer erabilpen egiten dabil kanpo espaziorako. Haur Hezkuntzan, ure, harriek, trasbaziek, bete, hutsitu... gauza txikien mugimenduak, lupa batekin irtetzea... gauza guzti horrek zuk ikusten dozu ze efektu euken umiengan.» (E2)

Jolastoki tradizionaletan zementua da nagusi, eta kirolak gailentzen dira, irudimenari eta esperimentazioari leku eskasa utziz. Arestian aipatu bezala, natura eremuak umeen interesekoak dira, basoak, landa eremuak... umeen interesa pizten dute. Haurrek ukitzen, sentitzen, probatzen... ulertzen di-

tuzte gauzak, horregatik abstraktua errealitatea bihurtzeko natura espazio egokia da. Natura eremuek elkarbizitza, kooperazioa, garapen psikomotorra, motibazioa, irudimena... bultzatzen dute, eta irakasleek argi zuten hori.

«Nik uste dot berez, edozein ume, edozein lekutan, natura ipinten bator dotsezu hor interesa pizten jakola berehala.» (E3)

«Liskarrak gutxitu direla ehuneko handi baten.» (E6)

«Nik uste dot oinarrie zala pixkat gogor puntu hori kendu eta bueltatu naturara.» (E7)

4.1.4. *Ikasleei protagonismoa emateko beharra*

Hezkuntza sistemak aldaketak egin dituen arren, eskolan hainbat gauzak berdin jarraitzen dute. Gurasoek argi izan zuten, proiektuaren helburuetako bat ikasleen parte hartzea zela. Hau da, haien ideia, aurreko arrazoiekin lotuta, ikasleen parte hartzea bermatuko zuen proiektu bat sortzea zen. Betidanik kanpo espazioa helduen begirada kontuan hartuta diseinatu da, beraz, aldaketa bat gauzatu nahi bada ezinbestekoa da ikasleek zer esana edukitzea. Hauek defendatzen zuten beharrezkoa zela, irakasleek haien biltzarra izatea, baina ez soilik proiektu honetarako, baizik eta hezkuntza sistema guztiak dituen arrakalatarako. Garrantzitsua da ikasle kritikoak eta autonomoak garatzea, eta egun espazio gutxitan dute zer esana. Horregatik, proiektu honetan espazioa ez ezik, ikasleak ere hartu ziren oinarri edo helburu gisa, prozesu guztian zehar, ikasleak protagonistak izatea, ikasleek zer esana, iritzia, erabakia... izatea haien autonomia eta pentsamendu kritikoa garatzeko.

«Klasietan eurek ez erabakitzea ezer, zelan jesartzen direzan bez, ipinten dotsezu mahaixe, ejerzituen moduen irakasleek esaten dauen moduen, irakasle bat hor de kapitana, eta hori da emoten dotsagun hezkuntza, obedienez, orduen guk behar doguzena da ikasle itxartuek, ikasle kritikoek, ikasle ez konpetitibuek, kolaboratzaileek, egon behar da ikasle biltzar bat, biltzar bat.» (E6)

«Niretzako hori zan inportantie, hezkuntza sisteman hezkuntza jasotzen dabien erabiltzaileak ez daukie ze esanik [...] hori gaintu in behar zala sinisten gendun.» (E6)

«Umiek erabakiko zabien zelango kanpo espazixue izengo zan eta guk interpretatu ingo gendun, hori zan niretzako prozesuan balixue hori izen zan, eta sorpresa polite.» (E7)

Proiektua aurrera eramane behar zuten guraso-aditu hauek, argi zuten haien seme-alaben eta haien seme-alaben ikaskideen proiektua izane behar

zela. Hezkuntza sistemak ikasle kritikoak eta autonomoak nahi baditu, aukera eman behar zaie garapen hau gauzatzeko.

Arrazoi hauek ezagututa proiektuak hasiera batetik oinarri batzuk izan zituen: Natura, Hezkidetzeta, parte hartzea eta aukera berriak.

4.2. Kanpo espazioaren aldaketan parte hartzea ezinbestekoa izan da

Proiektu honen oinarrietako bat ikasleen parte hartzea izan da, baina ikasleak ez ezik, irakasle eta zenbait guraso ere buru-belarri aritu dira. Prozesu osoan zehar partaide guztiek haien proposamenak eta iritziak emateko aukera izan dute.

«Gurasoei deialdi bat egin genien [...] gero hortik hartu genduzen guraso batzuk, adibidez, arkitekto ziren bi, paisajista, dokumentalista, ingeniero bat bebai... eta bueno talde horrekin hasi ginen.» (E4)

«Lehenengo pausoa izan zan, ikasle, familia zein irakasleok zer gure dogun, pixkat amesten jartzea.» (E1)

4.2.1. Jolastokia aukera berriak eman ditzakeen gela bihurtu

Bilera hauetan argi egon zen irakasleek hezkidetzan eta naturan oinarritutako aldaketa bat nahi zutela, baina hori ez ezik, aukera berriak emango zituen jolastoki bat ere nahi zuten. Horrez gain, garrantzitsua ikusten zuten jolastokiak eskola edo klaseen «continuum» moduko bat izan behar zuela. Hau da, irakaskuntza ez mugatzea bakarrik gela barrura, eta jolastokiak ematen dituen aukerak baliatuz ikasleen irakaskuntza klaseetako mugetatik zabaldu.

«Guk hasieratik argi geneukan hiru zutabe nagusi gure genduzela hona ekarri kanpo espaziora: bat zan hezkidetzeta aldetik, ba bueno patio edo jolastoki inklusibo bat sortzea, bestetik natura ekartea ikastolara, ahalik eta asfalto gutxien eukitea, eta bestetik gelako jardunen lagunduko dauen kanpo espazioa: klaseak kanpoan emon, natura aztertzeke guniek... Eta gero baita, zergatik ez, apur bat, ez kirola baina bai umien habilitadiek eta trebetasunak sustatuko dituen kanpo espazio bat, oreka lekuekin, edo enborrekin eta holako gauzeekin.» (E4)

4.3. Aldaketa fisikoak eta estrukturalak gauzatu dira

4.3.1. Eremu determinatuak alde batera utzi dira

Diseinu berriaren helburuetako bat futbol edo kirol zentrismoarekin apurtzeaz gain, eremu ez determinatuak garatzea zen. Eremu desberdinak

sortu, naturalak, zabalak... ekintza edo jolas zehatz bati lotuta ez daudenak. Adituen taldeak argi zuen umeek erabaki behar zutelara zer nahi zuten egin eta ez espazioak baldintzatutako jokaerak bultzatu. Umeek egindako proposamenekin eremu desberdinak diseinatu zituzten haurrek espazio horietan nahi zituzten ekintzak gauzatzeko. Landa zabalak, mendixkak, harmailak... sartu zituzten, umeak lasai egoteko, dantzatzeko, marrazteko, korrika egiteko...

«Gure gendun pixkat aberastu, kanpo espazixue eta beste proposamen batzuk in genduzen, beste aukera batzuk ba eskeini.» (E7)

«Aukerak ez dire definituek, eta umiek jarri behar dabez euren aukerak eta euren aukerak, hori da apur bat bilatzen zana, ez izetie dana determinae, dana kargaute, dana definitute...» (E6)

Natura eta hezkidetzak kontuan hartuta, jolastoki berriak hainbat landa, zuhaitz eremu, erreka, tirolina, jolasteko eremu berriak... sartu dira. Futbol zelaia erdigunetik kentzeaz gain, genero bati esleituta ez dauden ekintzak edo jolasak sustatzeko eremu berriak sortu ziren. Nahiz eta kirolak eta jolasek generorik ez izan, gizarteak kirol eta jolas batzuk genero bati edo besteari esleitzea ezarri digu; izan ere, beti ikusi da futbola mutilena dela, eta dantza, berriz, neskena, baina horrekin apurto nahian trebezia, oreka... jolasak sartu dira.

«Ikusi ginun, eremu bat behar zala futbolerako edo eskubaloirako edo kirol egiteko eremu bat behar zala, lehen egon zirenak baino askoz txikiagoak, noski, eta ez derrigorrez baloia behar duten kirolerako.» (E1)

«Azkenien bilakatu gendun espazio bat, non kirolak ez zeuden zentralidade [...] mahixek eta bankuek jarri direz [...] harea, belarra, erreka, harriek, arbolak...» (E3)

«[...] arbola bota da eta mantendu in dabiez enborrak jolas moduen utzi dabiez.» (E7)

«Espazixue handitu, eta espazio berde, eta landa bat eukiteko hor goixen, pasioek emoteko jentiek ume txikitxuekin dauzenak karrotxuan bueltak emoteko, kirolien be zirkuito bat eukiteko.» (E6)

«Futbito zelaiak zeukan zentralidade hori kentzea eta futbito zelaia, porlana deitzen dotsegun horeri, baztar batera ekartea eta futbola, eskeie ikusi ez da egiten leku batzuetatik. Orduan bai itzi zan espazio hau hamen eta orain harmailek deitzen dogu lehengo futbito zelaia zana [...] baina behintzat porteriek kendu, gure asmoa zan marrak kentzea, baina kostau iten da, baina bueno ez da barriro pintauko, eta beste erabaki bet jolasak pintau ziren.» (E4)

4.4. Proiektuak erresistentzia eta oztopo esanguratsuak izan ditu

Nahiz eta kanpo espazioa eraldatzeko proiektu hau aurrera eramán den, eta ikastolako komunitateko pertsona desberdinek haien laguntza eskaini, 4 urte iraun duen bitartean erresistentzia eta oztopo desberdinak izan ditu.

Aipatu beharra dago kanpo espazioa eraldatzeko proiektu hau nahiko berritzailea dela, eta aurrekari gutxi daudela; horregatik ikastolako komunitatea osatzen duten zenbait partaidek, hasiera batean, kezka desberdinak izan zituzten proiektuari begira. Izan ere, emaitzak aurreikusi ezin izateak kezkak eragin zituen kudeaketari eta zaintzari begira.

«Iguel hasieran bai zan gehau bildurre, ze klaro gu ohitute genduzen bebai zaintza batzuk eiten modu jakin baten, eta espazixue zabaltzien eta askatasun honek emoten dabena... ostras zirrikitu danak zaindu biher doguz, orduen horrek dakar aldaketa bat, baina normala da, aldaketak beti dakar beldur puntu bet, baina hori iten dozunien ba «ya esta», ez jakintasunek sortzen dotsu hori.» (E5)

«Kezkatuta zeuden zaintzagatik, orduen zaintza erreforzatu zan, handia zalako, eta liskar pilo bat gertatu ahal zirelako eta holako asuntuegatik.» (E4)

Baina kezkez gain, oztopo asko aurkitu dituzte bidean, batez ere guraso batzuen partetik. Guraso adituen taldeak azaltzen duen moduan, beren hasierako diseinu berrian futbol zelaia ez zen inondik agertzen, eta horrek zenbait gurasoren ezinegona piztu zuen. Hori ikusita, hezkidetzako taldeak deialdi batera deitu zituen. Aipatu bezala, jolastokia aldatzeko arrazoietakoa bat, banaketa desorekatuan oinarritzen da, jolastoki tradizionaletan kirolek eta batez ere futbolak duen garrantzian kontuan hartuta, hasierako erabaki bat honi protagonismo guztia kentzea izan zen, baina pertsona askoren konformidaderik eza ikusi ostean eta guztion adostasuna bilatu nahian, diseinuan berregituraketa bat egin zuten. Hor ikusten da benetan futbolak edo kirolak gure bizitzan izan dezakeen pisua, beste gauza batzuen gainetik.

«Erresistentzia handixe egon zan edozer iteko: Bueno baina futbola, aldatu baina zer?, eta dirue?... [...] Hasieran holan izen zan, gero ikastola guztiz inplikau zan, buelkau zan, azkenien ya emaitzak ikusten hasi zanean, hitzarmenak in behar izan ziranien udaletxeagaz, dirue ipini behar izan zanian aurretik...» (E6)

«Kriston resistentziak sortu ziren, “con el lobby del futbol, de hecho” proiektue kili-kolo egon zan hori dala eta ez dala.» (E6)

«Futbol zaliek, edo futbolaren lobbyek, nahi zuten futbol zelai bet, futbol 7koa egitea, eta ikastolan 4.mailakoek eta hori danak futbola egin

dezaten eta hor lan bat egin zan eurekin, batzar batera deitu genduzan hezkidetzakoak eta futbolekoak eta bueno irekixe izen zan, eta hor hezkidetzako taldekideek aurkezpen bat in zuten ba aurkeztu zituzten datuak.» (E4)

«Bai egon ziran kexak [...] guraso batzuk bebai, usteot, ba bueno azkenien bilakatu gendun espazio bat, non kirolak ez zeuken zentralidadie, eta dekogon futbito zelai hori be ez da reglamentarixue.» (E3)

Azkenik, irakasleek aipatu bezala, ikasleak oso gustura ikusten dituzten arren, zenbait ikaslek kexa desberdinak bota zituzten hasiera batean. Azken finean, zerbaitera ohituta daudenean eta aldaketak egiten direnean, normala da iritzi desberdinak izatea; momentu horretan egin behar da lan haiek, eta patio berriak eskaintzen dituen aukerak erakutsi behar zaizkie.

«Ikasle zati batek bazeukan futbolan jolasteko aukera hori galtzeko beldurra. Zer gertatuko da futbolagaz, zentralizatze hori galtzerakoan. Bai komentario batzuk egon ziren ba bueno ya gaur egun ez dodaz entzun. Gaur egun nik ez dut holako protesta handirik entzuten.» (E1)

«Bai egon ziren kexak, hau kaka bat da, eske zelako porterixak, zelako espazio txikia...» (E3)

Erresistentzia eta oztopoak egon arren, ikastolak kanpo espazioa eraldatzeko proiektua aurrera eramateko aukera izan zuen, eta egun emaitza desberdinak ikus daitezke.

4.5. Proiektuak eragina izan du alderdi desberdinetan

4.5.1. Neskek erdigunea hartu dute

Kanpo espazioan gauzatutako aldaketek hezkidetzeta eta natura izan dute oinarri. Jolastokiaren espazio banaketan gertatzen ziren desorekak apurtzeko egin diren aldaketek, neskek erdigunea hartzea ahalbidetu dute.

Egia da, oraindik joera dutela bazterretan jolasteko, baina erdigunetik futbol zelaia kentzeak eta jolas desberdinak gauzatzeko eremu zabala bihurtzeak, neskek gutxinaka bazterrak uztea ahalbidetu du, nahiz eta batzuetan irakasleen laguntza behar izan erdigunera bultzatzeko. Orain erdigunean jolas eta ekintza desberdinak burutu daitezke, eta honek ikasleei erakusten die garrantzi berdina duela futboleko zein goman edo dantzan ibiltzeak.

«Oin ikusten dozu egun, holako egun zoragarri batekin, ba ikusten dozuz batzuk goman jolasten, beste batzuk pelota batekin beste jolas bat eiten, eta erdia hartzen dabe, hori bai ikusi da.» (E3)

«Animatzen ditugu ikasleak, ze ondio badeukie batzeko ohitura bazterretan gelditzeko, ba erdira irten eta hartu deiziela espazio hori eurek jolasteko. Sokasaltoan zergatik gelditzen gara eskinan, edo goma jolasten edo ez dakit, diabolok hartzen badoguz, zergatik geratzen gara eskinan? Ez, hartu erdia. Da apur bat rekonkista, nesken rekonkista.» (E1)

4.5.2. *Naturak eta eremu ez-determinatuek jolas kooperatiboa eta genero rolen berregituraketa bultzatu dute*

Kanpo espazio berria diseinatzerakoan, eremu ez-determinatuak sartzek ahalbidetu du ikasleek aukera berriak izatea eta neskek eta mutilak ekintza berdinetan ikustea. Umeek kirola baino aukera gehiago dituzte orain eta ez dago argi zer generok duen lehentasun edo trebetasun gehiago, hau da, definitu gabeko eremuak sartzean haurrek ez diote leku hori genero bati esleitzen eta horrek denek batera aritzea ahalbidetu du.

«Egixe da aldaketa honek ekarri dauela pelota gitxiau erabiltzie eta beste jolas mota batzuk bultzatzie.» (E5)

«Nire alabakin eta gurekin berba inde, emoten direzan joku asko dire oreka, gora behera ibili aldapetatik, lorak batzen egoten dire eta muti-koek bebai, udan eta udabarri sasoiak da hori, eta klaro oreka jolasetan ez dau argi nork dekon gaitasun gehixen, orduen hor holako txirrista luze batetik gora igoten eta pasetan eta... sexuek ez deko garrantzirik, orduen alderantziz, neskak bentajak eukin ahal dabez joku horretan, eta bueno hor emon da berirakurketa bat umien arteko erlaziñoetan be, baina bueno ez dakit ze puntutarate.» (E6)

«Lan kooperatiboagoa bai jolas... euren arteko jolasak behintzet ikusten dozu antolatzen direla eta ez dala kirolera zuzendute eta hor ya rol batzuk garatute dauz eta hor ekipoak dauzen jolasak, eta oin “en cambio” beste era bateko jolasak eta bueno gorputz hezkuntzan ikasten dabezanak, eta hoietan askoz be gustorau ibiltzen dire.» (E4)

Neska eta mutil batzuk bananduta jolastu arren, orain gehiagotan ikusten dira elkarrekin jolasten. Izan ere, jolas kooperatibo gehiago ikusten dituzte eta honetan naturak lagundu du. Arestian aipatu bezala, ikerketek diote natura eremuek kooperazioa sustatzen dutela; beraz, hauek jolastokian integratzean, hezkidetzak bultzatzen daude.

«LHko ikasle batzuk in zabiak holako..., bueno harririk eta mubidu zeuriak, eta ein zabiak ure uzteko zer bat. Eta gure ikasleak, Haur Hezkuntzakoek, juen ziren ta hasi ziren mubitzen eta hor elkarlan baten aritu zirela, ta jo ze polite be adin desberdinetakuek ikustie.» (E5)

«Txikitxuek, jolasteko, ondo pasatzeko eta ikasteko aukera dekie espazio horretan, batez be Haur Hezkuntza, harea, belarra, erreka, harriek, arbolak...ikasi ganera modu autonomo baten, elkar ekintza baten, berdin artean eta desberdinen artean bebai, ze klaro jolastokian adin desberdinak elkartzen direz.» (E5)

Hezkidetzarekiko aldaketa ez da soilik aldaketa fisikoagatik burutu, baizik eta aldaketa fisiko honekin aldaketa estruktural bat etorri delako. Bien arteko gehiketa honek umeez bateratuago jolastea eta genero rol desberdinak bultzatzen dituzten jolasak alde batera uztea ekarri du.

«Ikusten doguz jolas mota desberdinak orain, eta nahasketa mota desberdinak genero aldetik.» (E2)

«Hezkidetzaren aldetik, egia da fisikoki gauza batzuk gehiago aldatzen dituzunean eta erabileraren arauak moldatzen dituzunean... hor eduki aben eragina, erabileraren arauak aldatu gendun, orduen gero bestea dator berez.» (E2)

«Senzasiñoetako bat nik uste dot sentzasiñoetatik abiatute, [...] neskek eta mutilek gehiau jolasten dabiela.» (E4)

4.5.3. *Esploratzeko eta esperimintatzeko aukera izateak irudimenaren garapena ekarri du*

Kanpo espazio berri honek eremu natural gehiago ditu; izan ere, jolas-toki tradizionaletan zementua da nagusi; beraz, aldaketa gauzatzekoan argi izan zuten gogortasunarekin apurto beharra zegoela. Natura eremu berriak sortzeak, naturarekiko harremana handitzea eta sendotzea ahalbidetu du. Naturarekin harreman zuzena izateko aukera dute orain, eta umeengan, batez ere Haur Hezkuntzako ikasleengan, esploratzeko eta esperimintatzeko grina piztu da. Azken finean, aukera berriak eman zaizkie, eta ekintza berriak burutzeko aukera ekarri du honek.

«0-3en gehien ibiltzen dire hareatzen [...] nik usteot azkenien esperimintazioan dabilzela orduen hareatzen ibiltzen dire super pozik, eta gero hareatzen ya putzuek baldin badauz “ni te cuento”, ze ya putzuek eta... “el no va más”. [...] ibiltzen dire sukaldatzen eskuekin manipuletan dabe ta hori ibiltzen dire eurek pastelak eta egiten [...] Egixe da aldaketa honek ekarri dauela pelota gitxiau erabiltzie eta beste jolas mota batzuk bultzatzie. Beste jolas mota batzuk edo esploraziñoa bera.» (E5)

«Aukera desberdinek dekie, korrika, igo, bajatu, arbolak, errekek... azkenean kontaktu hori naturakin zuzen zuzenekue da. Horrixez, lehen etxetik ekarri behar ziren, oin goiez kalera ta hartukoguz horrixez, perretxikuek urtetan direz... osea da naturaleza en su puro estado.» (E5)

«Askatasun handiagoa dekie esploratzeko, esperimentatzeko... [...] Txikitxuek, 3-4-5 urtekoak, ibiltzen dira hor erreka inguruan, harie, busti, ure... hortxe ibiltzen dire menditik [...] baso hortik, pilo bat ibiltzen dire txikitxuek eta hor danetik, horrek ikasle gustetan jakiena esploratzea eta pixkat ezkutuen ibili: ingo dogu txabola...» (E3)

Umeak irudimentsuak diren arren, esplorazioa eta esperimentaziorako bidea eman zaien bitartean, jolastoki berriak irudimenaren garapena ere ekarri du. Naturak ahalbidetu du umeek esplorazio eta esperimentazioaren bitartez, materialik gabe, haien irudimena garatzea eta jolasa eta ekintza, banaka zein elkarrekin martxan jartzea.

«Errekan gainera eurek ibiltzen direz beste istoriekaz [...] itzela da, euren imaginariue hor da. Errekak eta... niri harritzen nau, pasada bat. Batzuetan bata bestiegaz: bai, eske dator marrazue... Eta ibiltzen dira harrixekin, azkenean manipulau iten dabe.» (E4)

4.5.4. *Mugimendu askatasuna*

Jolastoki berriak hainbeste eremu natural izateak umeek mugitzeko aukera gehiago izatea ekarri du, hau da, mugimendu askatasuna ahalbidetu dute eremu naturalek. Jolastoki definitu eta determinatu bat edukitzeak mugimendu zehatz batzuetara bideratzen zaitu. Jolastoki tradizionalak aukera murriztuak ematen dituzten heinean, bertan ikusten diren mugimenduak ere murriztuak izango dira.

Orain, berriz, jolastokia handitzen eta aukera desberdinak eskaintzen dituzten eremu natural anitzak sortzean, umeak era desberdinetan mugitu daitezke. Naturak ematen duen aukera bat haien trebetasunak garatzea da, naturak haien erritmoak errespetatzen ditu, eta umeak nahiak eta beharrak identifikatzeko gai dira. Natura eremuetan ez dago bide egokirik, baizik eta haurrek mugimenduaren bitartez, haientzako bide egokiena hautatuko dute.

«Dau arrapala bat, eta guk ez gendun kalkulau, ur puntu bat dau, eta arrapala horretatik jausten da, eta umiek segiduen identifikau dabe, eta hori laban eiteko reto bat da arrapala hori, eta arrapala hori ezin daue-nak igo, arrapala hori hamendik pixkat etzunague da, orduen hortik igoten da, eta iten dau joku bardiñe, baina maila diferentietako jokue, ez da dau bordina batzuk holan pasau behar zarena eta “o haces eso o no haces nada”, baizik eta... edo igoten zara belar artifizialezko lekutik, edo zoiez...» (E6)

4.5.5. *Kanpo espazioa beste gela bat bilakatu da*

Kanpo espazioak aberastasuna eman dio irakaskuntzari. Jolastokia ikasleekin egoteko eta ikasteko beste gela bat bihurtu da, eta ikasleek jolastokia ikasteko toki moduan ikusteko aukera dute. Naturaren esplorazio eta esperimentazioaren bitartez ikasteko aukera dutela ikusi dezakete, gelako jarduerak kanpo espazioan burutzean.

«Kanpo espaziora irtetzea eguraldi ona dagoenean, zeozertara edo, laguntzen dauela jolastokiaren erabilera ere ikasketekin lotuta [...] emoten dau aukera bat guk deukogun espazio hau altxor hau, hobeto ezagutzeko eta ikasleen interesa pizteko. Bertan deukogu erabiltzeko aukera.» (E1)

«Kanpo espazixuek emoten dauela arnagune bat, eta kasu batzuetan bihurtu ahal izingo genduke bostgarren gela bat edo laugarren gela bat moduen, eta azkenean nik uste dot hori dala inportantie, urten ahal izitie...» (E5)

«Oin goiezan gogoia jakin-minerako, erakargarria egin daigun klasea.» (E2)

4.6. **Etenik ez duen proiektua**

Proiektua burutu ostean aldaketa gehiagorik gauzatu ez diren arren, ikastolako komunitateko partaide guztiek argi dute proiektu hau ez dela amaitu. Nahiz eta orain COVID-19a oztopo bat izan, haien helburua proiektuaren jarraipen bat egitea da, jolastokiak dituen beharrak eta gabeziak identifikatu eta hasierako ideia hori «ametsetako jolastokia» bete.

Zenbait gauza aldatu ez ezik, etorkizunari begira berrikuntza desberdinak ere badituzte buruan. Hala nola, eguraldia oztopo hartu beharrean, material desberdinaz baliatuz eguraldi txarrak eman ahal duen aberastasuna erabili nahi dute, aukera berriak eskaintzeko, egurrak, harriak... sartu, eremuei gero eta etekin gehiago ateratzeko helburuarekin eremu hauek dinamizatu nahi dituzte... Gainera, Haur Hezkuntzako 0-1 urteko umeei begira, argi dute hausnarketa beharrezkoa dela.

«Orain barriro hasi gara gu automatizatzen [...] asmoa dekogu barriro, lehen hartu gendun formulatik, talde eragile bat sortu [...] osatuko dugu talde multidiziplinar bat eta berriro proiektue beste fase batera eramán, benetan amesten gendun helburu horregaz. Baina bueno hor gauz.» (E2)

«Egixe da, hori ez dala amaitu dan lan bat [...] ba berriro be azterketa bat eitea, galdetzea, ba orduen galdetu genduzan gauzak: Oin non

jolasten zara, norekin, ikusi mapa hori zelan aldatu dan... eta espazio hori eraldatzen jarraitu beharko dogu, eta ikusi ze premia dekoguzan eta gauza horrek.» (E3)

«Hurrengoko pausue buzoak erosi. Eurie baldin badau zergatik ezin gara, eguraldie, temperatura, dana zaindu behar dozu, baina temperatura egoki batean zergatik euritara ez urten? Edo lupetzara ez urten? Edo nahi baldin badogu belarraren garue bizi zergatik ez? Ontxe in dabe proposa-
mena.» (E2)

Horrez gain, uste dute akademikoki etekin gehiago ateratzeko, aldaketa fisiko desberdinak bideratu behar direla. Aipatu bezala ikastolak argi ikusi du jolastokiak irakaskuntzaren parte izan behar duela, eta horregatik, irakaskuntza aberasteko nahiarekin, aldaketa txikiak gauzatu nahi dituzte materialari, baliabideei... dagokienez.

«Egixe da, klase formalagoak egiteko igual espazioa hobeto egokituta edo mobiliario batzuk.» (E3)

«Guretzako jolastokia nahi dogu bihurtu gelaren kontinuo bat. Eta ideala izango litzateke, ezin da portzentajea jarri, baina programazioaren portzentaje handi bat kalera eta hor deko entorno pribilegiatu bat.» (E2)

4.7. **Ikasleen iritzia**

Aipatu bezala, prozesuan zehar ikasleen parte hartzea ezin bestekoa izan da. Eraldaketa umeen begiradatik gauzatu da. Ikasleak kanpo espazioaren erabiltzaile nagusiak dira; horregatik, haien iritzia ezagutzeko asmoz, arestian erakutsitako mapa betetzeko eskatu zaie. Aipatu beharra dago ariketa hau LH5eko 81 ikaslerekin (54 neska eta 27 mutil) gauzatu dela.

Emaitzak, ikasleen mapa hauetan bete beharreko hiru galderak oinarri hartuta sailkatu dira. Emaitza horiek galderen erantzunetatik ateratako argazkia sortzeko baliagarriak dira, hau da, jolastokiaren eremu edo espazioen balorazioaren hurbilpen bat egiteko.

Sortutako taulekin batera irakasle eta gurasoekin gauzatutako elkarrizketen aipuak gehitu dira. Aurreko atalean bezala, E1 lehenengo elkarrizketuari erreferentzia eginez.

4.7.1. *Ikasleei gehien gustatzen zaien eremua*

Ikasleen eremu gustukoenera dagokionez, taula behatuz gero argi ikusten da mutil gehienek, % 96.29, futbito pista aukeratu dutela. Nahiz eta futbito pistak zentralitatea galdu eta lehen zutena baino txikiagoa izan, orain-

dik mutilek joera dute haien eremu kutun moduan aukeratzeko. Hala ere, aipatu beharra dago nesken % 14.81ek ere eremu hau aukeratu duela, hau da, nesken artean ere futbola aukera bat da eta gustura sentitzen dira futbito pistan baita.

6. taula
Gehien gustatzen zaien eremuaren emaitzak

Gehien gustatzen zaien eremua	Generoa	Neskak	Mutilak	Guztira
		(54) %	(27) %	(81) %
Futbito pista		14,81	96,29	41,97
Jolasgune librea		20,37	3,70	14,81
Zelaigune zabala		16,66	0,00	11,11
Frontoiaren eskumako aldea		22,22	0,00	14,81

Neskei dagokienez, haien erantzuna banatuago dago. Hau da, neskei gehien gustatzen zaien eremuen artean, zenbait eremu aurkitu daitezke. Izan ere, eraldaketaren helburuetako bat, hezkidetza kontuan hartuta, baliabide edo aukera berriak eta anitzak eskaintzea izan da, guztiek aukera berdinak izateko, eta neskak bazterretan soilik ez jolasteko.

«Aukera desberdinak emoten dabiezan gauzak jarri.» (E7)

«Bakoitzak bere gustuko gauzak aukeratu ahal dauz.» (E3)

4.7.2. Ikasleek denbora gehien igarotzen duten eremua

7. taula
Denbora gehien igarotzen duten eremuaren emaitzak

Denbora gehien igarotzen duten eremua	Generoa	Neskak	Mutilak	Guztira
		(54) %	(27) %	(81) %
Futbito pista		16,66	81,48	38,27
Jolasgune librea		27,77	3,70	19,75
Zelaigune zabala		14,81	3,70	11,11
Frontoiaren eskumako aldea		18,51	0,00	12,34
Tirolina		9,27	7,24	8,64
Tirolina ondoko gunea		7,40	0,00	4,93
Baso txikia		1,85	0,00	1,23

Ikasleek denbora gehien igarotzen duten eremuaren erantzunei erreparaturaz, nesken erantzunei dagokienez, eremu desberdinetatik ibiltzen direla ikus daiteke. Izan ere, haien erantzunak mutilenak baino anitzagoak dira. Gehien ibiltzen diren eremuen artean, % 27.77 jolasgune libreari dagokio, % 18.51 frontoiaren eskumako aldeari, % 16.66 futbito pistari eta % 14.81 zelaigune zabalari.

Honek esan nahi du, jolastokia eraldatzeak eta eremu desberdinak sartzek ekarri duela neskek kanpo espazioko bazterrak hartu beharrean eremu gehiagotan ibiltzea. Izan ere, jolasgune librea, lehen futbito pista zena, jolastokiaren eremu handiena da, eta nesken ehuneko handiena (%27.77) bertan igarotzen du denbora gehien.

«Sokasaltoan zergatik gelditzen gara eskinan, edo goma jolasten edo ez dakit, diaboloak hartzen badoguz, zergatik geratzen gara eskinan? Ez, hartu erdia.» (E1)

«Da apur bat rekonkista, nesken rekonkista.» (E1)

Mutilei dagokienez, ehuneko handi batek, % 81.48, futbito pistan ematen du jolas-orduko denbora gehiena. Hala ere, kontuan edukita aurreko taulan % 95ek baino gehiagok futbito pista eremu gustukoena bezala izan, zifra honek beherakada izan du eta taula honetan ikus daiteke, mutilen % 20 inguru, beste eremu batzuetan ere jolasten dela.

Hala ere, aipatu beharra dago, nesken % 16.66ak futbito pistan ematen duela denbora gehien, beraz, nahiz eta futbito pistan mutil gehiago ikusi, neskek ere bere lekua dute bertan.

Horrez gain, datuek adierazten dute, LH 5. mailako ikasleen artean, soilik % 18 inguruk igarotzen duela denbora gehien natura eremuetan (zelaigune zabala, tirolina ondoko gunea eta baso txikia). Hala ere, kontuan eduki behar da, zenbait irakaslek aipatu bezala, eremu naturaletan batez ere Haur Hezkuntzako haurrak ibiltzen direla.

«LHko lehenengo ziklorarte, hareatzen, errekan pilo bat...» (E4)

«Batez be Haur Hezkuntza, harea, belarra, erreka, harriek, arbolak...» (E3)

4.7.3. *Ikasleek kenduko luketen eremua*

Kontuan hartuta proiektuak ez duela etenik, eta berriro martxan jarri nahi dutela, galdera hau etorkizunari begira gauzatu da, aldaketak egiterakoan ezinbestekoa izango delako haurrek kanpo espazioaren zer nolako erabilera egiten duten aztertzea, eta haien ikuspuntuak ezagutzea.

8. taula
Kenduko luketen eremuaren emaitzak

Kenduko luketen eremua	Generoa	Neskak	Mutilak	Guztira
		(54) %	(27) %	(81) %
Zelaigune zabala		7,40	14,81	9,87
Frontoiaren eskumako aldea		5,55	0,00	3,70
Tirolina		16,66	18,51	17,28
Trena		38,88	29,62	35,80
Hareatza		11,11	25,90	16,04

Kenduko luketen eremuari dagokionez, ikusi daiteke erantzunak askotarikoak izan direla. Ikasleen % 35.8k trena kenduko lukeela erantzun du; % 17.28k tirolina; eta % 16.04k hareatza. Hala ere, lehenengo taula berrikustean, antzeman daiteke nesken % 16.66k tirolina eremu gustukoena bezala aipatu duela; gainera elkarriketetan batu den moduan, hareatza HHko ikasleen artean eremu erabiliena da. Horrek adierazten du ikasleen artean gustu desberdinak daudela, eta aukera desberdinak eskaintzen dituen jolas-toki zabal eta ez-determinatu bat edukitzea aberasgarria dela ikasleen nahi aniztasunari erantzuteko.

«Hobetu beharrak edo...trenak emoten dozkuz arazo asko.» (E4)

«Tirolina, hori izan zan... exitazo, amets guztietan agertzen zan tirolina, gero ez da hainbeste erabiltzen, bueno batzuk bai ibiltzen dira.» (E3)

5. ONDORIOAK

Aurreko emaitzak kontuan hartuta esan daiteke, hezkidetzan oinarritzen ez diren jarrerak hausteko, natura bultzatzeko, aukera berriak eta anitzak eskaintzeko... helburuarekin gauzatu den kanpo espazioaren eraldaketaren proiektuak eragina izan duela, hain zuzen ere, hiru eremu esanguratsutan: hezkidetzan, naturan eta arlo akademikoan.

Kanpo espazioaren eraldaketak, futbol zentrismoarekin apurtzea ez ezik, natur eremu berriak sartzeko ere ekarri du. Aipatu bezala, jolastoki tradizionalak zementuzko eremu gogorak dira, ekintza zehatzetara bideratutako espazio futbolzentrikoak (Freire, 2011).

Jolastokiak gizartearen isla dira, eta ikasleek, jolasten dauden bitartean, genero-rolak erreproduzitzen dituzte. Jolastoki tradizionalak, non erdigunea futbol zelaiak hartzen duen eta zementuz beteta dauden, eremu sexistak dira. Neskak periferian egotera bultzatuta daude, mutilen eta haien

piloten monopolizazioa dela eta (Gallastegui, 2018). Diseinu tradizionala bultzatzen duten jolastokietan, neskek eta mutilek haien lekua zein den ikasten dute, neskak periferian eta mutilak erdigunean. Baina hori inkontzienteki gertatzen den arren, azpian gizarteak bultzatzen dituen estereotipo desberdinak daude, eta jolastokiaren diseinu tradizionalak estereotipo horiek bultzatzen ditu (Palanques, 2019).

Argi dago jolastoki tradizionalak ez daudela umeen ikuspuntutik diseinatuta, eta hori garrantzitsua izan da Durangoko ikastolan kanpo espazioaren eraldaketa gauzatzean.

Jolastokiaren eraldaketak, ikasleen iritziak erdigunean jarri ez ezik, neskak ere erdigunean jarri ditu. Futbolzentrismoarekin apurtzea eta umeengan pentsatutako eremu berriak sartzeak ekarri du neskek haien izateko den espazioa ere hartzea. Ezinbestekoa da; neskek ikustea edozein eremutan jolas daitezkeela, eta ez dagoela bigarren mailako ekintzarik, erdigunea hartu dezaketela edozein ekintza gauzatzeko.

Horrez gain aipatu beharra dago, ikasleen emaitzek azalera dutela, neskek ere futboleko aukera dutela, baina oraindik mutilak gailentzen direla. Hala ere, partaideek azaldu bezala, eremu natural berriek nesken eta mutilen nahasketa eta kooperazio gehiago ikustea ekarri dute. «Fundación Urra Infancia»ren fundatzaileak dio eremu naturalek haurren talde lana sustatzen dutela; eremu hauetan sortzen diren harremanak eta elkarrekintzak ez dira hain oldarkorrak eta bortitzak; izan ere, hauetan sortzen diren harremanak korporatiboagoak dira eta talde lana sustatzen dute (Ripa, 2017).

Eraldaketaen beste helburuetako bat eremu natural zabalak eta ez-determinatuak sartzea izan da. Jarrettek (2002), azaldu bezala, jolastokian igarotzen dituzten uneetan, ikasleek zer egin nahi duten eta nola aukeratu dezakete, eskolan igarotzen dituzten beste une askotan ez bezala. Kanpo espazioan haurrek haien arauak jarri behar dituzte, baina determinatuak diren espazioak eskaintzen bazaizkie, era inkontziente batean, arauak ezarrita daude aurretik eta haien jokakerak baldintzatuta geratzen dira.

Emaitzek argitu bezala, eremu hauetan haurrek era desberdinak garatzen dituzte ekintza bera egiteko. Hau da, eremu ez-determinatuek ahalbidetu dute haurrek haien erritmoak identifikatzea eta egin nahi duten zerbait era desberdinetan lortzea, haien erritmoen arabera. Horrez gain, eremu natural ez-determinatuek haurren esplorazioa eta irudimenaren garapena ekarri dute. Irakasleek aipatu bezala, halako eremuetan haurrek sortzen dituzte jolasak, arauak... haien gustuen arabera, eremuek ez dituztelako haien jokabideak baldintzatzen.

Hala ere, jolastokiaren diseinua aldatu arren, eta hezkidetzan oinarritutako eremu ez-determinatuak eta naturalak gehitu arren, garrantzitsua da eskaintzen diren baliabide eta arauen inguruan hausnartzea, jarrera ez-sexistak eta guztiei aukera berdina eskaintzeko asmoz.

Garrantzitsua da ikastetxeko jolastokia umeen begiradetatik behatzea. Sánchez eta Díezek (2013) aipatzen duten bezala, eskola inklusiboak ikas-

leen aniztasun osoaren parte hartzea bermatu behar du; beraz, eskola aipatzerakoan jolastokia ezin da honetatik kanpo utzi. Ez da ahaztu behar ikastetxea eremu guztiekin osatzen dela, eta horregatik kanpo espazioetan, gela barruan bultzatzen diren balore berdinak bermatu behar dira.

Jolastokia, soilik ikasleen atsedena asetzeko espazio eta denbora tarte moduan ikusteari utzi beharko genioke. Espazio honetan, ikasleen ikaskuntza, autonomia, garapena... bultzatzen duten hainbat ekintza gauzatzen baitira. Horregatik, ezinbestekoa da, arlo akademikoari begira, eremu hau kontuan hartzea, eta eskolatik aparteko eremu gisa ikusteari uztea. Kanpo espazioa hezkuntza esku-hartzea gauzatzeko leku gisa irudikatzen hasi behar dugu.

Ikerketak honek hainbat muga izan ditu. Lehenengoa, ikerketa COVID-19aren eraginpean egin dela, hortaz, eskolara asko gerturatzea zein lagina zabaltzea ezinezkoa izan da murrizketak zirela eta. Bigarrena, handik eratorzen dena: ikerketaren protagonistekin harremanetan jartzeko zailtasunak izan dira, eta erlazioak modu telematikoan bideratu behar izan dira. Eta hirugarrena ikerlariak lana burutzeko eta aurkezteko izan duen denbora tarte mugatua izatea.

Horrez gain, halere, hainbat ikerketa-lerro zabaltzen ditu lan honek, besteak beste:

- Ikerketa zabalagoa egitea; hots, lagina handitzea aberasgarria izango litzateke, alde batetik, ikastolako irakasle zein guraso gehiagoren proiektuaren inguruko iritzia, parte hartzea... ezagutzeko, eta bestetik adin tarte desberdinetako ikasle gehiagoren ikuspuntuak behatzeko.
- Ikastetxe gehiagotara zabaltzea ikerketa: ikastetxe batzuetako kanpo espazioaren aldaketa prozesua sorreratik ezagutzea, aurrerapenak ikusi ahal izateko eta prozesu guztia, sorkuntzatik duen eraginera arte, aztertu ahal izateko.

ERREFERENTZIAK

- Abraldes, J. A. eta Argudo, F. M. (2008). Utilización del recreo escolar por niños de 4.º y 6.º de Primaria. *Retos: nuevas tendencias en educación física, deporte y recreación*, (14), 88-91.
- Andrés, R. (2017). *El patio escolar basado en la pedagogía Montessori* [trabajo fin de máster]. Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya, Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes, España (http://repositori.uvic.cat/bitstream/handle/10854/5450/trealu_a2017_andres_raquel_patio.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Amman, B. (2016). Educación para el Desarrollo Sostenible (EDS) y arquitectura escolar. El espacio como reactivo del modelo pedagógico. *Bordón. Revista de pedagogía*, 68(1), 145-164.

- Ballesteros, B. (2015). *Taller de investigación cualitativa*. UNED - Universidad Nacional de Educación a Distancia. <https://elibro-net.ehu.idm.oclc.org/es/ereader/eHu/48783?page=30>
- Ballestín, B. eta Fàbregues, S. (2018). *La práctica de la investigación cualitativa en ciencias sociales y de la educación*. Editorial UOC. <https://elibro-net.ehu.idm.oclc.org/es/ereader/eHu/106120?page=1>
- Bruchner, P. (2012). Escuelas infantiles al aire libre. *Cuadernos de pedagogía*, (420), 26-29.
- Bogdan, R. eta Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research for education*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Bondo, P. (2019). Being surrounded by green space in childhood may improve mental health of adults. *Science-Daily*. <https://www.sciencedaily.com/releases/2019/02/190226112426.htm>
- Bonal, X. (2014). Cambiar la escuela, la coeducación en el patio de juegos. *Cuadernos para la coeducación*, (13), 1-34.
- Burke, C. eta Grosvenor, I. (2003). *The School I'd Like: Children and Young People's Reflections on an Education for the 21st Century*. Routledge.
- Carmona, R. (2018ko ekainaren 16a). ¿Sabías que existe el síndrome por déficit de naturaleza?. *La Vanguardia*. <https://www.lavanguardia.com/vivo/lifestyle/20180616/45121542614/sabias-que-existe-el-sindrome-por-deficit-de-naturaleza.html>
- Chaparro, A. Z. eta Leguizamón, J. (2015). Interacciones sociales en el patio de recreo que tienen el potencial de apoyar el aprendizaje del concepto de probabilidad. *Revista Latinoamericana de Etnomatemática*, 8(3), 8-24.
- Chaves, A. L. (2013). Una mirada a los recreos escolares: El sentir y pensar de los niños y niñas. *Educare*, 17(1), 67-87.
- Chiurazzi, T. (2007). Arquitectura para la educación, Educación para la arquitectura. In Baquero, R., Diker, G. eta Frigerio, G. (ed.), *Las formas de lo escolar*. Del estante editorial.
- Cotán, A. (2016). El sentido de la investigación cualitativa. *EA, Escuela abierta: revista de Investigación Educativa* (19), 33-48.
- Del Amo, M. C. (2009). La educación de las mujeres en España: de la «amiga» a la Universidad. *CEE Participación educativa*, 11(1), 8-22.
- Díaz, L., Torruco, U., Martínez, M. eta Varela, M. (2013). La entrevista, recurso flexible y dinámico. *Scielo*, 2(7), 162-167.
- e.g. (2017). Philip Bruchner: «Haurra naturan ongi sentitzen da, espazio egozia delako berarentzat, eta plazerez ikasten du». *Hik Hasi*.
- e.g. (2018). Eskola Patioa. Ikasle guztiei leku egin nahian. *Hik Hasi*, (224), 10-17.
- Fagot, B. eta Leinbach, M. (1989). The young child's gender schema: environmental input, internal organisation. *Child Development*, 60(3), 663-672.
- Fernández, J. C., Raposo, A., Cenizo, J. M. eta Ramírez, J. M. (2009). Los equipamientos y recursos materiales en los patios de recreo de los centros de primaria. *Pixel-Bit. Revista de Medios y Educación*, (35), 157-174.
- Freire, H. (2011). *Educar en verde: Ideas para acercar a niños y niñas a la naturaleza*. Graó.
- Freire, H. (2016). Patios vivos para crecer y aprender. *Cuadernos de pedagogía*, (465), 18-22.

- Gallastegui, I. (2018ko apirilaren 13a). La igualdad llega a los patios de colegio: ¿Es el fin del fútbol en los recreos?. *El Correo*. <https://www.elcorreo.com/sociedad/igualdad-llega-patios-20180326164849-nt.html?ref=https:%2F%2Fwww.elcorreo.com%2Fsociedad%2Figualdad-llega-patios-20180326164849-nt.html>
- García, C. (2018ko ekainaren 8a). Un recreo de calidad mejora el rendimiento escolar de los alumnos. *El País*. https://elpais.com/elpais/2018/06/09/mamas_papas/1528528935_647888.html
- García, M (2016ko maiatzaren 22a). Ikastolako jolastokia amesten. *Argia*. <https://www.argia.eus/argia-astekaria/2508/hezkuntza>
- Gras, P. eta Paredes, J. (2015). El recreo ¿sólo para jugar?. *Revista Digital de Educación Física*, 6(36), 18-27.
- Grugeon, E. (1995). Implicaciones del género en la cultura del patio de recreo. In Woods, P. eta Hammerley, M. (koord.). *Género, cultura y etnia en la escuela. Informes etnográficos* (3-48). Ministerio de Educación y Ciencia.
- Harlen, W. (1998). *Enseñanza y aprendizaje de las ciencias*. Ediciones Morata.
- Jarrett, O. (2002). *El recreo en la escuela primaria: ¿Qué indica la investigación? (Recess in Elementary School: What Does the Research Say?)*. Eric Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. Champaign, IL.
- Jaramillo, L. G. eta Dávila, E. E. (2012). La identidad como categoría relacional en el tiempo-lugar de recreo. *Pedagogía y saberes*, (37), 191-200.
- Jauregi, M.L. (2009). *Haur Hezkuntzako gelen antolaketa espazialaren eta erabileraren deskribapena eta azterketa*. [Doktorego Tesia]. Euskal Herriko Unibertsitatea, Didaktika eta Eskola Antolakuntza saila, España.
- Jiménez, J. (2017). *Didáctica del espacio en los equipamientos de ocio educativo para adolescentes en la red municipal de Donostia*. [Tesis doctoral]. Universidad del País Vasco, Departamento de Didáctica y Organización Escolar, España.
- Louv, R. (2005). *Last Child in the Woods*. Atlantic Books.
- Marín, I. (2013). Los patios escolares: espacios de oportunidades educativas. *Rayuela Revista Iberoamericana sobre Niñez y Juventud en Lucha por sus Derechos*, (31), 1-8.
- Martínez, L. eta García, A. (1997): Educación Física y género. Una mirada al cuerpo en la escuela. In Alario, T. eta García, C. (koord.). *Persona, género y educación*, (pp.31-71). Amarú.
- Martínez, J. (2011). Métodos de investigación cualitativa. *Revista Silogismo*, 4(8), 1-11.
- Meneses, M. eta Monge, M.D.L.A. (2001). El juego en los niños: un enfoque teórico. *Revista educación*, 25(2), 113-124.
- Moscoso, M. (2012). *Color en los espacios educativos* [Tesis doctoral]. Universidad del Azuay, Ecuador.
- Palanques, S. (2019ko apirilaren 30a). Esto es lo que pasa cuando el campo de fútbol deja de ser el centro del patio del colegio. *El País*. https://elpais.com/elpais/2019/04/25/buenavida/1556216188_742322.html
- Pavía, V., Russo, F., Santanera, J. eta Trpin, M. (1994). *Juegos que vienen de antes. Incorporando el patio a la pedagogía*. Lúmen-Humanitas.
- Rangel, D. E. (2020). Reflexiones desde el diseño. El patio escolar, un espacio de resiliencia infantil. 2.º *Foro internacional de investigación sobre diseño y so-*

- ciudad. *Espacio Virtual: 2020. 11-13 de noviembre*. México: Universidad Autónoma del Estado de México.
- Ripa, J. (2017ko martxoaren 27a). ¿Por qué los niños necesitan aprender en la naturaleza?. *El País*. https://elpais.com/economia/2017/03/21/actualidad/1490090070_278719.html
- Sánchez, D (2019ko martxoaren 14a). Entrevista a Alicia De Blas: «en España tenemos una escuela mixta, no coeducativa, que educa para la igualdad pero no reconoce bien la diferencia». *El Diario de la Educación*. <https://eldiariodelaeducacion.com/2019/02/14/en-espana-tenemos-una-escuela-mixta-no-coeducativa-que-educa-para-la-igualdad-pero-no-reconoce-bien-la-diferencia/>
- Sánchez, S. eta Díez, E. (2013). La educación inclusiva desde el currículum: el Diseño Universal para el Aprendizaje. In H. Rodríguez eta L. Torrego (Eds.). *Educación inclusiva, equidad y derecho a la diferencia* (pp. 107-119). Wolters Kluwer España.
- Simons, H. (2011). *El estudio de caso: Teoría y práctica*. Ediciones Morata.
- Subirats, M. (1994). Conquistar la igualdad: la coeducación hoy. *Revista Iberoamericana de Educación*, 6, 49-78
- Subirats, M. (2009). La escuela mixta ¿Garantía de coeducación?. *CEE Participación educativa*, 11(1), 94-97.
- Tena, I. (2017) Otra mirada de los patios de recreo: Hacia un espacio más natural y educativo. *I Congreso Transpirenaico de EF y XXX Jornadas Provinciales de EF de Huesca*. Celebrado en Jaca, 15 de septiembre de 2017.
- UNICEF (1989): *Convención sobre los Derechos del Niño*. Nuevo siglo.
- Visperas, B., Wongsethanoonoi, P. eta Parry-Husbands, H. (2018). *Connect in Nature: The role of technology in spending time in nature*. Pollinate.